

Funktionshinderperspektiv på museernas arbete

Rapport och diskussionsunderlag inom
ramen för Handikapphistoria i kulturarvet
– HAIKU.

Ett arvsfondsprojekt mellan
HandikappHistoriska Föreningen
och Stiftelsen Nordiska museet.

September 2012
Diana Chafik fil.mag.
Claes G Olsson fil.dr.

Innehållsförteckning

1.	Sammanfattning	3
	Först några resultat i korthet	
	De orepresenterade	3
	Funktionshinder – en del i mångfaldsmedvetenheten	4
	Kunskapsmedvetenhet	4
	Prioriteringar i dagliga arbetet	5
	Museer och funktionshinderrörelsen i samarbete	5
	Vår analys	5
2.	Om enkätundersökningen	6
	Syfte och mål	6
	Urval och svarsfrekvens	6
	Definitioner av begrepp	7
	Funktionsförmåga och funktionsvariationer	
	Funktionsnedsättning	
	Funktionshinder	
	Analysarbetet	8
	Funktionshindermedvetenhet	8
	Mångfaldsmedvetenhet	9
	Kunskapsmedvetenhet och kunskapsbehov	10
3.	Funktionshinderrörelsens perspektiv	10
	Samarbete med museerna	10
	Tillgänglighet och bemötande	11
	Efterfrågade teman i utställningar	11
	Dokumentation och insamling	11
	Goda förebilder – intressanta museer	11
4.	Fasta och tillfälliga utställningar	12
	Fasta utställningar	12
	Exempel	
	Tillfälliga utställningar med funktionshindertema	13
	Exempel	
5.	Dokumentation	14
	Dokumentation av institutionsnedläggningar	14
	Exempel	
6.	Mångfald, tillgänglighet och samarbete	15
	Exempel	
	Särskilda satsningar	15
	Exempel	
	Utbildning av personal i bemötandefrågor	16
	Samarbete mellan museer och funktionshinderorganisationer	16
	Svårigheter och hinder	17
7.	Avslutning	18
	HAIKU	19
8.	Bilagor	20
	A. Positiva exempel	20
	B. Frågor till museerna	24
	C. Museer som fått enkät	26
	D. Funktionshinderförbund som fått enkät	27
	E. Samarbetsorganisationer i länen som fått enkät	28
	F. Frågor till seminarierna	29

1. Sammanfattning

Projektet Handikapphistoria i kulturarvet, HAIKU, har gjort enkätundersökningar till museer och funktionshinderrörelsen i syfte att få reda på hur museerna arbetar med funktionshinderfrågorna idag, och vad som har gjorts tidigare. Svaren ger en bild av i vilken utsträckning museerna har ett funktionshinderperspektiv i sin verksamhet. Avsikten är att stimulera en framåtsyftande diskussion.

Enkäten har besvarats av statliga museer, läns museer och specialmuseer. Frågorna till funktionshinderrörelsen har skickats ut till samarbetsorganisationerna på länsnivå och till enskilda förbund.

Målsättningen är att enkäterna, och seminarierna som hålls med anledning av undersökningen, leder till ökad medvetenhet om funktionshindrades levnadshistoria och en integrering av dessa berättelser i museernas allmänna historierepresentation.

Först några resultat i korthet:

1. Fasta utställningar med innehåll som relaterar till funktionshindrades liv och erfarenheter saknas, enligt enkätsvaren, förutom vid specialmuseer som Synskadades museum och några medicinhistoriska museer.
2. Tillfälliga utställningar med funktionshindertema varierar till antal och omfattning på museerna. I en bilaga redovisar vi en bredd av tillfälliga utställningar från olika museer.
3. Få museer har dokumenterat levnadsförhållanden och erfarenheter bland personer med funktionsnedsättning. Viss dokumentation har gjorts i samband med tillfälliga projekt och utställningar och vid nedläggningar av några institutioner.
4. Tillgänglighet är den mest förankrade funktionshinderfrågan i museernas verksamhet. Flertalet museer har vidtagit någon åtgärd för att underlätta fysisk tillgänglighet och även anpassat utställningar och programverksamhet till olika gruppers behov. Fasta utställningar, oavsett innehåll, är inte lika tillgängliga som tillfälliga utställningar.
5. En tredjedel av de svarande museerna har utbildning i funktionshinderfrågor. Några museer har speciellt ansvarig personal för dessa frågor.
6. Drygt en tredjedel av de svarande museerna samarbetar med funktionshinderorganisationer för inventering av lokaler och vid vissa utställningar och programverksamhet. Andra samarbetar med ideella organisationer, konsulenter och myndigheter på området.
7. Till de hinder som museerna nämner utgör fortfarande de fysiska ett problem, speciellt i äldre byggnader.

De orepresenterade

Personer med funktionsnedsättning tillhör de osynliggjorda och orepresenterade människorna i museernas gestaltning av levnadsförhållanden i olika tider.

Det finns tydliga brister i hur funktionshinderperspektiv representeras på museerna, visar enkätsvaren. Samtidigt tyder de positiva exemplen på utställningar och programverksamhet – och planerna för framtida verksamhet – på möjligheter till förändring. Museerna är mitt uppe i stora förändringar och medvetna om sitt sociala ansvar. Det innebär en större öppenhet för nya frågor och beredskap för samarbete och dialog med samhällets medborgare.

Medvetenheten om att museerna inte kan slå fast vad som är den sanna historieberättelsen, utan måste vara öppna för flera perspektiv och tolkningar, växer nu fram. Uppmärksamheten kring genus- och mångfaldsfrågorna har stadigt ökat, och i samband med det tycks också intresset för funktionshinder blivit större. En helhetssyn som omfattar flera perspektiv i museernas verksamhet börjar bli vanligare. Sammantaget borde därför osynliggörandet i historieskildringarna av till exempel personer med funktionsnedsättning minska på sikt.

För funktionshinderrörelsen är tillgänglighet och bemötande två frågor som har betydelse för all verksamhet vid museerna, visar svaren från enkäten till funktionshinderförbunden. Men för dem är det lika viktigt att handikapphistoria skildras i utställningar och har en naturlig plats i museernas programverksamhet. Sammantaget kan sägas att detta perspektiv på historia och samhälle i viss utsträckning har börjat uppmärksammas under de senaste årtiondena.

Funktionshinder – en del i mångfaldsmedvetenheten

Några museer satsar medvetet på att synliggöra funktionshinder i all verksamhet, i planering och i målformuleringar. De har också goda kontakter med olika funktionshinderförbund, konsulenter och myndigheter på området. Andra museer har inte kommit lika långt – men ger uttryck för en vilja att öka sin kunskap för att kunna bredda representationen i hur människor gestaltas. Det finns med andra ord en medvetenhet hos många museer om att perspektivet funktionshinder fortfarande saknas i deras verksamhet. Flera pekar på att de kommit längre när det handlar om att inkludera och gestalta genus och klasstillhörighet.

Bland museer som har ett uttalat mångfaldsprogram är det osäkert om funktionshinder och funktionsnedsättning uppmärksammas i lika hög utsträckning som till exempel etnicitet, genus och religion. Något liknande kan sägas om svaren från de medicinhistoriska museerna. De fokuserar i första hand på medicin och rehabilitering, men det behöver inte betyda att de arbetar utifrån ett uttalat funktionshinderperspektiv. Det enda museum bland de svarande som har ett genomgående funktionshinderperspektiv är Synskadades museum. Här riktas dock fokus i första hand på synskadades och blindas levnadsförhållanden och historia.

Museerna svarar genomgående att de vänder sig ”till alla”. Svaret gäller utställningarnas innehåll, programverksamhet, museets tillgänglighet såväl som i bemötandet av besökare. Att vända sig ”till alla” är en självklarhet – men måste problematiseras eftersom ”alla” inte självklart inkluderar personer med funktionsnedsättning. För att ”alla” ska kunna delta krävs, förutom generella åtgärder, ibland speciella anpassningar. Då först kan man tala om att man vänder sig till alla.

Flera museer arrangerar visningar och program för grupper med särskilda behov. Men de säger också att de inte har resurser nog till att låta funktionshinderperspektivet låta genomsyra hela verksamheten. För att nå en så pass bred målgrupp som ”alla” krävs att museerna konkretiserar hur det ska gå till praktiskt. Att upprätta en mångfaldsplan är ett bra exempel på detta. Om museets målsättning som rör funktionshinder är integrerat i styrdokumentet blir det tydligare att arbeta kring dessa frågor för alla anställda, att ansvaret inte enbart ligger hos de personer som arbetar med just funktionshinderfrågorna.

Kunskapsmedvetenhet

Museernas behov av utbildning är påtagligt, med något undantag. Störst behov av kunskap och utbildning anger museerna att de har inom områdena tillgänglighet och bemötande. Här har de ökade kraven i samhället sannolikt haft betydelse. Bemötandefrågorna har varit speciellt uppmärksammade av museernas pedagoger och receptionspersonal, visar enkätsvaren. Det är också i själva programverksamheten som museerna kommit längst i anpassning till besökarnas särskilda behov. Åtskilliga museer har kontakter med olika tillgänglighetsansvariga och konsulenter inom funktionshinderorganisationerna, kommunen och landstingen.

Förutom de praktiska frågorna om tillgänglighet saknas kunskaper om hur människor med funktionsnedsättning levde förr och hur förhållandena är i dag. Det är en nödvändig kunskap för att inkludera alla människor i de historiska skildringarna. Museerna ger exempel på tidigare utbildningar, samarbetspartners och önskingar om framtida kunskaper och stödfunktioner.

Av svaren framgår att museerna har många olika perspektiv att ta hänsyn till, och att det kan vara svårt att arbeta med dem samtidigt. Utmaningen för museerna är att integrera funktionshinderperspektivet i verksamheten så att det ingår i helheten. Då blir det inte ett separat spår som kanske endast uppmärksammas i enstaka utställningar eller dokumentationsprojekt.

Prioriteringar i dagliga arbetet

Funktionshindermedvetenhet, mångfaldsmedvetenhet och kunskapsmedvetenhet är tre teman som återkommer i enkätsvaren. De handlar i grunden om praktiker, om det dagliga arbete som pågår på museerna, men också om hur museerna prioriterar bland alla krav som ställs på dem. Några museer pekar på att det går att lyfta fram orepresenterade grupper i det dagliga arbetet även utan extra ekonomiska resurser. Det motsäger inte att det behövs ökade resurser för att stimulera till förändringar och nytänkande. Men perspektivet funktionshinder måste förankras i medvetandet hos de ansvariga. Den viktigaste resursen är den kompetens som personalen har. Dagens universitetskurser inriktade på museiverksamhet (till exempel museologi) saknar ofta utbildning i funktionshinderfrågor. Det borde vara obligatoriskt.

Gamla kulturskyddade byggnader är svåra och dyrbara att bygga om. Det är några av de praktiska problemen som lyfts fram i enkätsvaren. Men också i nyare byggnader görs onödiga misstag som försvårar tillgängligheten i både utställningar och program. För att nå tillfredställande mål krävs en helhetssyn som tar hänsyn till de olika behov besökarna har på grund av funktionsnedsättning.

Medvetenheten om fysisk tillgänglighet framgår väldigt tydligt i svaren. Museerna nämner många aspekter kring både bemötande i reception och utställningslokaler men även utställningarna i sig. Olika möjligheter att tillgodogöra sig information är också ett led i ökad tillgänglighet, såväl som ett integrerat funktionshinderperspektiv.

Flera museer använder sig av modern teknik för kommunikation och information till skilda grupper. När museernas hemsidor är anpassade till olika besökares krav genom tillgång till tal, lättläst text och teckenspråk blir de ett viktigt hjälpmedel för att kommunicera med besökarna. Här är det av stor betydelse att tekniken underhålls. Museerna efterfrågar experthjälp för att avgöra vilka behov olika grupper har.

Museer och funktionshinderrörelsen i samarbete

Drygt en tredjedel av de svarande museerna samarbetar med funktionshinderorganisationerna. Framför allt när det gäller tillgänglighet, men någon gång också i samband med utställningar och programverksamhet. Det så kallade aktörsperspektivet har blivit alltmer uppmärksammat och är för några museer ett naturligt inslag i samarbetet med föreningar och allmänheten.

Vår analys

Museernas insatser för att vidga kulturarvet så att alla människors historia blir synliggjord är av avgörande betydelse för förståelsen av vårt samhälle. Rätten för alla att ta del av ett utvidgat kulturarv kräver många insatser. Samtidigt som bristerna är omfattande finns det positiva exempel på det arbete som utförts och utförs på museerna för att motsvara generella såväl som särskilda krav på lösningar som enskilda personer och samhället ställer.

Funktionshindermedvetenheten är betydligt lägre hos museerna än genus- och mångfaldsmedvetenhet i övrigt. Museernas funktionshindermedvetenhet har än så länge mest handlat om att uppmärksamma tillgänglighetsbrister och bemötandaspekter i sin verksamhet. Att samla in, dokumentera och gestalta hur funktionshindrades liv sett ut och ser ut, samt att integrera det i vår allmänna historiebeteckning sker sällan. Samtidigt som bristerna hos museerna på den punkten är omfattande, så finns det positiva exempel på museer som gjort viktiga insatser och som kan visa vägen för andra.

2. Om enkätundersökningen

Syfte och mål

Undersökningen om museernas medvetenhet om funktionshinderperspektiv är en del i det övergripande projektet Handikapphistoria i kulturarvet, HAIKU. Projektet drivs i samarbete mellan Stiftelsen Nordiska museet och Handikapphistoriska föreningen. Svaren tydliggör hur museerna dokumenterar, samlar in föremål, producerar fasta och tillfälliga utställningar och bedriver en inkluderande programverksamhet. Enkäter till funktionshinderrörelsen har dels skickats till enskilda riskförbund, dels till samarbetsorganisationerna i länen. Dessa två enkäter har varit mindre omfattande än enkäterna till museerna.

Genom att ställa frågor till såväl museerna som funktionshinderförbunden och samarbetsorganisationerna har vi velat samla kunskaper om vad som hittills gjorts, och dra lärdom av de positiva exemplen – samt uppmärksamma de eventuella problem som förekommer. Syftet har också varit att få en bild av i vilken omfattning de uppfattar att samarbete sker mellan funktionshinderrörelsen och museerna.

Målsättningen är att enkäterna och efterföljande seminarier ska leda till en ökad medvetenhet om funktionshindrades levnadshistoria och en integrering av dessa berättelser i museernas allmänna historierepresentation. Arbetet ska ses som en avstamp för en fortsatt diskussion och tänkande kring funktionshinderperspektiven, de utmaningar vi står inför och hur arbetet kan bedrivas i framtiden.

Urval och svarsfrekvens

Antalet museer i landet är mycket omfattande och enkäten har skickats till ett begränsat urval museer, främst kulturhistoriska museer och konstmuseer. Bland de svarande finns både statliga museer (centralmuseer), läns museer och specialmuseer (se bilaga A). Urvalet ger enligt vår uppfattning en god bild av museernas arbete kring funktionshinder. Nordiska museet är inte med i den här enkäten. Vi kommer att redovisa arbetet som pågår kring funktionshinder/funktionsnedsättning på Nordiska museet på seminarierna och i HAIKU-projektets slutrapport. Det gäller både det arbete som har pågått på museet och det som har genererats genom projektet.

Frågorna har skickats till tre olika mottagare:

- 72 enkäter till museer inom det tidigare museinätverket SAMDOK.
- 21 enkäter till funktionshinderrörelsens samarbetsorganisationer i länen.
- 46 enkäter direkt till de enskilda riksförbunden.

Svarsfrekvensen i enkäten till museerna är hög, cirka 80 procent. Gensvaret från funktionshinderrörelsen är lägre, cirka 50 procent. Många faktorer har betydelse för svarsfrekvensen – vem/vilka avsändaren är, hur viktiga frågorna bedöms vara hos mottagarna, nyttoaspekten etcetera.

Frågorna till museerna är kvalitativa och öppna varför svaren i hög grad varierar, bland annat beroende på den svarandes roll och kännedom om museets olika verksamheter. Flera av enkätens frågor har förblivit obesvarade. En del svar ges i form av ja eller nej utan förklaringar eller exempel. Men det finns också svar med hänvisningar till egna personliga erfarenheter.

Hos funktionshinderförbunden kan en delförklaring till den lägre svarsfrekvensen vara att kulturfrågor inte prioriteras i lika hög grad som de dagspolitiska frågorna. En hel del frågor har förblivit obesvarade vilket kan bero både på tidsbrist och att man inte har något svar att ge då frågan inte varit aktuell. Ibland skriver förbunden att andra personer än den som besvarat enkäten har bättre kunskaper i specifika frågor.

Innehållet i svaren och hur utförliga svaren är formulerade skiljer sig påtagligt mellan de svarande. De museer som ägnat funktionshinderfrågorna en begränsad tid och uppmärksamhet har inte heller lagt så mycket tid på frågorna utan hoppat över flera av dem eller enbart svarat nekande.

Frågorna skickades till museerna som webbenkät och kunde besvaras direkt i formuläret. Två skriftliga påminnelser gjordes via e-post till museerna. Därefter gjordes även en rundringning. Till funktionshinderförbunden och samarbetsorganisationerna i länen skickades enkäterna ut via e-post. De hade möjlighet att svara direkt i dokumentet och sedan skicka tillbaka med e-post. Också här gjordes två påminnelser skriftligen samt en rundringning till förbunden.

Definitioner av begrepp

Vi behöver orden och begreppen för att kunna kommunicera och förstå världen, oss själva och andra människor. Vilken betydelse vi lägger i orden får konsekvenser för hur vi uppfattar och förhåller oss till andra. Orden kan användas för att inkludera eller exkludera.

Hur vi kategoriserar andra har stor betydelse. Äldre ord som invalid, vanför, sinnesslö och abnorm, som betydde att en person inte var fullt arbetsför eller tillräknelig, påverkar oss fortfarande. Dövstum är ett annat äldre begrepp som i dag inte längre används om personer som är döva/hörselskadade.

Nya begrepp är inte självklart bättre. Betydelser som lagts i dessa och andra ord har dock varierat och varierar i tid, rum och sociala miljöer. Hur man betraktar och benämner personer har med sammanhanget det vill säga kontexten att göra. Inom familjen och den närmaste omgivningen betydde orden, hur någon betecknades, mindre än kännedomen om hur en människa var, vilka sammanhang, familj, släkt och sociala nät hon tillhörde.

Funktionsförmåga och funktionsvariationer

Alla människor har en funktionsförmåga, ett ”funktionstillstånd”, som varierar beroende av kulturella och sociala förhållanden, genus etcetera, samt på de hinder som förekommer i samhället. De flesta av oss förlorar vissa förmågor på grund av ålder. Vad som betraktas som normalt eller avvikande är kulturellt och socialt bestämt. Det förekommer helt naturligt en stor mängd ”funktionsvariationer” hos människan. En omfattande funktionsnedsättning får konsekvenser för individen och för samhället som helhet.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning kan vara medfödd eller tillkommen senare i livet, den kan vara synlig eller osynlig för andra. Konsekvenserna av funktionsnedsättningar är mycket olika och påverkar direkt och indirekt människans kropp, sinnen och mentala tillstånd. I alla tider har synliga kroppsliga skador och förändringar väckt frågor om vad som varit orsaken, inte sällan har övernaturliga förklaringar förekommit. Detsamma har gällt för vissa psykiska tillstånd.

Funktionshinder

En omfattande funktionsnedsättning kan vara ett betydande hinder för individen. Begreppet funktionshinder syftar främst på förhållanden i samhället som begränsar en persons aktiva deltagande på samma villkor som andra. Begreppet är relaterat till den fysiska miljön, tillgängligheten, till assistans, vård, rehabilitering och till andras förståelse, bemötandet. Funktionshinder är en samhällsfråga, ett hinder som kan minskas eller helt undanröjas.

Det tidigare begreppet handikapp har ifrågasatts och utmönstrats i flera länder. I Sverige används det fortfarande till exempel i sammansatta ord som handikapphistoria och handikapporganisationer – men inte längre för att beteckna enskilda personer.

Analysarbetet

Som förberedelse och parallellt med analysarbetet har en omvärldsanalys och litteraturgenomgång genomförts av professor emeritus Stig Larsson. I hans rapport ges ett projekt i Storbritannien extra uppmärksamhet. Där har en större inventering av museernas arbete med funktionshinderfrågor genomförts, vilken följdes upp med exempel på vad museerna kan göra i praktiken för att arbeta mer med funktionshinder och funktionsnedsättning. (Inventeringen heter *Buried in the Footnotes: The Representation of Disabled People in Museum and Gallery Collections*, 2004.) En förkortning av Stig Larssons promemoria finns att beställa.

Ett omfattande kontaktnät har skapats med aktörer inom området, myndigheter och organisationer. Anställda och förtroendevalda inom projektet har presenterat och diskuterat ämnet vid en rad sammankomster. Bland annat vid Sveriges museers Vårmöte i Göteborg 2012, där temat var "Världen här och nu" – vilket onekligen utgör ett mångfaldsperspektiv. Värt att notera är att genusfrågorna hade ett betydande utrymme vid konferensen där arbetsgruppen Jämus deltog i flera sessioner. Gruppen arbetar på regeringens uppdrag med att "utveckla nya metoder för mer jämställd representation i museernas samlingar och utställningar". Vid konferensen betonades även museernas sociala samhällsansvar. Allt detta är faktorer som sätter in funktionshinderfrågorna i ett vidare sammanhang.

Analysen och rapportskrivandet inriktas på det som bedömts som centralt för enkätens mål – att göra sammanställningen av svaren till ett redskap för vidare diskussion och en ökad medvetenhet om funktionshinderaspekterna i museernas dagliga arbete. Det är ett arbete som i huvudsak måste utföras av museerna själva. Samtidigt är förhoppningen att funktionshinderrörelsen ökar sitt engagemang som aktörer och bidrar med sina speciella erfarenheter och kunskaper till kulturarvssektorn och den egna historieskrivningen.

Sammanfattningsvis framkommer tre teman efter bearbetningen av svaren. Dessa begrepp är:

- Funktionshindermedvetenhet
- Mångfaldsmedvetenhet
- Kunskapsmedvetenhet

På en praktisk nivå är samarbetsformer, förändringsbenägenhet samt utbildningsbehov av betydelse för det fortsatta målinriktade arbetet.

Funktionshindermedvetenhet

Funktionshindermedvetenhet har uppskattats utifrån museernas intresse, insikter och kunskaper om funktionshindrades levnadsförhållanden i historia, samtid och i vilken grad detta kopplats till samhällets utveckling i stort. I vilken omfattning museerna ägnat uppmärksamhet åt och vidtagit praktiska åtgärder för att skildra och representera funktionshinder som en del av det historiska kulturarvet kan också uttolkas av enkätsvaren. Det finns en allmän medvetenhet om funktionshinderperspektivet i vissa avseenden, främst gäller detta tillgängligheten. Däremot är det ett mindre antal, ungefär en fjärdedel, som har återkommande inslag med ett innehåll som handlar om eller riktar sig speciellt till personer med funktionsnedsättning.

Museernas ambition och framåtsyftande uppmärksamhet i de här frågorna visar sig även i verksamhets- och programplanerna. Dessa planer har dock inte ingått i undersökningen. Däremot har museernas hemsidor till viss del undersökts.

I redovisningen används funktionshindermedvetenhet och mångfaldsmedvetenhet som analytiska ingångar till tolkningen och förståelsen för svaren. Framförallt har vi strävat efter att få en uppfattning om personalens medvetenhet om frågorna och i vilken omfattning det handikaphistoriska innehållet finns med i museernas verksamhet. Belyses funktionshindrades historiska erfarenheter, livsvillkor och förekommande hinder i samhället?

Under senare år har museerna vid gemensamma konferenser och i skrifter gett uttryck för ett ökat socialt medvetande och samhällsengagemang. Avspeglas detta i svaren?

I vilken omfattning museerna har funktionshindermedvetenhet beror även på hur väl man känner till och har införlivat de tankegångar som framförts i ett flertal statliga utredningar, förordningar och lagar samt kommunernas handikappprogram. Exempel är Bemötandeutredningen 1999:21 (Lindqvist Nia), FN:s standardregler och FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som gäller i Sverige från 2009. Av betydelse är även diskrimineringslagen från 1 januari 2009.

I vilken utsträckning dessa utredningar och frågorna de behandlar har haft betydelse i museernas arbete för att skildra och nå personer med funktionsnedsättning framkommer enbart indirekt. Detta har inte efterfrågats specifikt, men av svaren framgår ändå att museernas medvetenhet om frågor kring tillgänglighet och bemötande i olika omfattning påverkats av de ökade krav som ställts under senare årtionden.

Mångfaldsmedvetenhet

Begreppet mångfald användes tidigast i betydelsen biologisk mångfald, det vill säga en artrikedom och variation i motsats till monokultur, med endast en art. Här kan vi även tala om pluralism, det värdefulla i flera åsikter och kulturinriktningar. Överfört till den mänskliga kulturen handlar det främst om tolerans och förståelse för andra människor och deras levnadssätt. Mångfaldsaspekterna – de intersektionella faktorerna klass, kön, etnicitet, religion och funktionsnedsättning – har stor betydelse för människans identitet.

Det innebär att vi måste vara beredda på att tolerera och anpassa oss till varandra, att acceptera människor som inte motsvarar vår egen begränsade uppfattning om normativitet, det vi tar för givet. Det betyder dock inte acceptans av alla kulturella uttryck då de också kan vara påtagligt destruktiva och strida mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Mer specifikt används begreppet mångkultur, vilket är ett begrepp som väcker motstridiga uppfattningar och även allvarliga politiska konflikter. År 2006 utpekades som mångkulturåret (SOU 2005:91, 2007:50). Mångkulturåret omfattade dock inte funktionshinderperspektivet. I vilken omfattning funktionsnedsättning uppfattats som en speciell kultur eller delkultur är omtvistat. Ett undantag är gruppen födda döva som enbart använder teckenspråk för kommunikation. Här talas om en speciell dövkultur med ett eget språk som den gemensamma nämnaren.

Vissa paralleller kan dock göras till andra grupper som under längre tid vistats tillsammans, till exempel på institutioner för synskadade och rörelsehindrade, där en speciell kultur utvecklades i språk och beteenden. Alla tillhör vi flera delkulturer genom arbetet, fritiden och våra speciella intressen som vi delar med andra. Ibland talas om subkulturer till exempel när olika tonårsgruppers klädstilar och beteenden avviker från det förväntade och normativa.

Mångfaldsfrågorna uppmärksammas alltmer och ett exempel på detta är Riksförbundet Sveriges museers kurs Leda mångfalt!, som vänder sig till museichefer. Kursen pågår under hösten 2012 och våren 2013 och syftar till ökad jämställdhet och mångfald i den publika verksamheten. Det är bara att hoppas att funktionshinderperspektivet ges en ökad betydelse i diskussionen om mångfald.

Några museer har gett klara uttryck för mångfaldsperspektivets vikt i sina svar. Många museer har en utarbetad mångfaldsplan. Tekniska museet arbetar till exempel utifrån ett eget begrepp ”JAMMT vilket står för jämställdhet, arbetsmiljö, mångfald, miljö och tillgänglighet”.

Kunskapsmedvetenhet och kunskapsbehov

Kunskapsmedvetenhet i detta sammanhang omfattar museernas uppfattning om sina egna nuvarande kunskaper och behovet av framtida utbildning i funktionshinderfrågor. Även om det är svårt att bedöma den totala kunskapen vid ett museum enbart genom enkätsvaren, ger svaren ändå en hygglig bild av hur man uppfattar sin medvetenhet i dessa frågor. Några få museer menar att de redan har tillräckliga kunskaper, medan flertalet ser ett utbildningsbehov vilket avspeglas speciellt i svaren där förslag på utbildning framkommer. Utbildning av olika personalgrupper pågår ständigt vid museerna.

3. Funktionshinderrörelsens perspektiv

Svarsfrekvensen i enkäten till funktionshinderrörelsen är låg, 50 procent, och många organisationer svarade bara kortfattat på några frågor trots två påminnelser och rundringning. Det är en indikation på att detta är nya frågeställningar och arbetssätt även för förbunden och samarbetsorganisationerna.

Samarbete med museerna

Några av samarbetsorganisationerna i länen och de enskilda förbunden svarar att de har ett etablerat och gott samarbete med flera museer. Samarbetet handlar om inventeringar av brister, rådgivning vid ombyggnader och råd vid produktion av utställningar och programverksamhet. Det finns flera goda exempel där museer arbetar med att anpassa sig till de behov personer med funktionsnedsättning kan ha och därför har kontakt med olika funktionshinderföreningar.

Handikappföreningarnas samarbetsorgan, HSO, i Dalarna har ett gott samarbete med Dalarnas museum och med den tillgänglighetsansvarige på Hembygdsförbundet. De har tillsammans med Stockholms och Västerbottens hembygdsförbund deltagit i ett tillgänglighetsprojekt finansierat av Allmänna arvsfonden. HSO Stockholm har samarbetat med Junibacken, Musikmuseet, Tekniska museet, Vattenmuseet Aquaria samt med Millesgården i form av en ”prova-på skola” med anpassad undervisning. Uppsala HSO har deltagit i ett arrangemang i samband med Riksutställningars utställning om funktionshinder vid Uppsala museum.

Flera förbund vill öka samarbetet och föreslår att det bildas arbetsgrupper mellan samarbetsorganisationerna, förbunden och museerna för att på så sätt vidareutveckla kontakterna. Ett exempel på en bra kontakt är nätverket Fritid för alla som finns i många kommuner och som omfattar barn/unga/vuxna med funktionshinder.

HSO i Skåne har samarbetat med MOMS-teatern och Riksteatern efter ett politiskt beslut i Region Skåne. Projektet handlade om tillgänglighet. Man har även gjort en inventering av enkelt åtgärdande förbättringar vid museer och teatrar.

Flera förbund har ingen kontakt alls med något museum medan till exempel Förbundet blödar-sjuka i Sverige samarbetar med Nationalmuseum och Göteborgs konstmuseum med föreläsningar om konstnären Ivar Arosenius, som var blödar-sjuk. Mun- och Halscancerförbundet arrangerar årliga besök på museer för att stimulera kulturintresset. Förbundet Sveriges Dövblinda, FSDB, har samarbete med Tyst teater och Tekniska museet i en teaterföreställning framförd i CINO4, bio som känns i hela kroppen.

Där det har funnits ett gott samarbete mellan funktionshinderförbund och museer har det varit en stor fördel för de egna medlemmarna. Dessutom får övriga besökare kunskap om funktionshindrades levnadsvillkor och möjligheter genom utställningar och övrig verksamhet.

Tillgänglighet och bemötande

Förbundens uppfattning är att anpassningarna bör göras så generella som möjligt så att de passar alla med tillägg av speciell anpassning efter enskilda gruppers behov. Synskadade, hörselskadade, personer med kognitiv funktionsnedsättning, autism etcetera kan behöva olika lösningar. Autism- och Aspbergerförbundets medlemmar har behov av tydlig information om hur man hittar i lokalerna. Mag- och Tarmförbundets medlemmar har behov av speciellt anpassade toaletter.

Åtskilliga hinder återstår dock och i svaren från förbunden ges exempel på de svårigheter medlemmarna möter och vad som kan göras för att eliminera dessa. Många känner sig exkluderade och särbehandlade och utestängda från samhällets allmänna kulturutbud. De största fysiska problemen finns vid museer som har lokaler i gamla och ofta kulturminnesskyddade byggnader. Nyare byggnader är bättre anpassade. Men nya lokaler ger inte automatiskt avtryck i utställningarnas tillgänglighet och anpassning. Exempel ges på att moderna tekniska medel för att kommunicera blir allt vanligare och anpassade till olika behov beroende av funktionsnedsättningar, till exempel lättlästa texter, punktskrift, information på teckenspråk, audioguides, textade informationsfilmer, fungerande hörslingor, specialvisningar och personlig guidning etcetera. Till tillgänglighetsfrågorna hör även museernas information om sin verksamhet. Här är museernas hemsidors anpassning av central betydelse. Mycket återstår att göra för att underlätta information och kommunikation.

Efterfrågade teman i utställningar

Förbunden efterfrågar mer övergripande skildringar av människor, där både den fungerande kroppen och det som inte fungerar beskrivs och gestaltas. De saknar även övergripande teman om levnadsvillkoren för olika grupper, samhällsutvecklingen ur funktionshinderperspektiv, frågor som handlar om värderingar, människosyn, attityder och bemötande, mänskliga rättigheter, kvinnoteman, etiska frågor och lagstiftning, den medicinska och ekonomiska utvecklingen i samhället.

Andra utställningar som efterfrågas är sådana som handlar om den egna funktionsnedsättningen, till exempel hörselskador, dövas liv och historia, teckenspråkets betydelse, synskador, rörelsehinder, reumatism, immunbristorsaker, barnhjärtkirurgi och kognitiva funktionsnedsättningar. Betoningen ligger på att visa både på möjligheter och på hinder, hur det går att leva och fungera i samhället med sin funktionsnedsättning, en motbild mot offerrollen.

Dokumentation och insamling

Förutsättningen för att kunna gestalta och representera människor med funktionsnedsättningar är en god dokumentation och insamling. Detta är det mest eftersatta området, anser förbunden. På orter där det funnits institutioner, anstalter och specialistsjukhus, till exempel sanatorier, och skolor för blinda eller döva bör dessa kunna synliggöras i det lokala museets basutställningar.

En ökad medvetenhet och ökade kunskaper hos museipersonalen i funktionshinderfrågor på samma sätt som kring klass, genus, identitet är nödvändig för att inkludera alla i kulturarvet och i historieskrivningen.

Goda förebilder – intressanta museer

Förbunden ombads att ge exempel på uppskattade museer utifrån deras medlemmars behov. Svaren visar på mycket stora skillnader, vilket hör samman med medlemmarnas funktionsnedsättningar och individuella intressen. Vissa funktionsnedsättningar som synskador, rörelsehinder och nedsatt

kognitiv förmåga kräver att museerna har speciella anpassningar för att de ska vara tillgängliga. För andra grupper gäller samma förhållanden som för övriga besökare. Vad medlemmarna är intresserade av är en personlig fråga och skiljer sig lika mycket som för andra människor.

Förbunden ger också exempel på museer som är särskilt tillgängliga för deras medlemmar, och som är medvetna om funktionshinderperspektivet. Hit hör Arbetets museum, Mångkulturellt centrum, Synskadades museum, Tekniska museet, Medicinhistoriska i Uppsala, Historiska museet i Stockholm, Naturhistoriska museet, Fotografiska museet, Vasa museet, Tom Tits och Musikmuseet.

4. Fasta och tillfälliga utställningar

I svaren pekar flera museer på att de arbetar för att alla utställningar ska vända sig till och beröra alla människor, inklusive personer med funktionsnedsättning. Det skulle kunna tala för att mångfaldsperspektivet slagit igenom när det gäller utställningarna. Problematiken kvarstår dock – handlar museernas historieskrivning också om personer med funktionsnedsättning och är utställningarna verkligen tillgängliga för alla?

Flera museer betonar att de ser alla sina utställningar, oavsett tema, som något som kan intressera alla besökare inklusive personer med funktionshinder. Flera funktionshinderförbund påpekar att en funktionsnedsättning inte är avgörande för vilka intressen en person har. Däremot kan möjligheterna att ta del av och medverka i museernas utbud för just besökare med funktionsnedsättning begränsas eller omöjliggöras genom bristande tillgänglighet och omedvetenhet om behoven.

Några museer hänvisar till mångfaldsbegreppet samt att man inte vill ”diskriminera” någon grupp genom att kategorisera och peka ut människor i utställningar med särskilda teman. I stället vill man belysa mångfalden genom utställningar med ett allmänt innehåll som kan beröra alla. Museer som har ett direkt uppdrag att belysa mångfald och har en mångfaldsplan betonar starkare än andra betydelsen av allmänna teman i utställningarna.

Funktionshinder- och mångfaldsperspektiven måste problematiseras och breddas för att verkligen inkludera alla. Museer som har handikapphistoriskt innehåll som sitt område har en särskild roll. Till de museer som belyser funktionshinder på olika sätt i sina basutställningar hör specialmuseerna, främst Synskadades museum samt mentalvårds- och de medicinhistoriska museerna.

En fråga i museienkäten handlar om i vilken utsträckning besökarna uppskattat fasta och tillfälliga utställningar med funktionshinderperspektiv. Museerna lyfter fram ett flertal exempel på utställningar som bedömts ha varit eller är speciellt uppskattade. Utställningarna har främst uppskattats ur tillgänglighetssynpunkt, men också innehållsmässigt. Frågan kan upplevas som svår att svara på då ingen publikundersökning efterfrågats. Den syftar mer till reflektion kring utställningar än till faktiskt mätbar uppskattning.

Fasta utställningar

Alla museer är medvetna om de ökade kraven på tillgänglighet för besökarna och har i regel vidtagit någon form av åtgärder. Uppmärksamheten kring tillgänglighets- och bemötandefrågor är betydligt mer omfattande än den innehållsmässiga skildringen av funktionsnedsättning och funktionshinder. Ofta saknas detta perspektiv helt i basutställningarna. En förklaring kan vara att frågan

inte varit aktuell i dokumentations- och insamlingsskedet eller i produktionen av utställningar – vilket är förutsättningen för en insiktsfull gestaltning och representation.

Exempel

Flera museer anser att funktionshinderperspektivet kan finnas med indirekt i basutställningarna, som ett mer eller mindre synligt inslag. Arkitekturmuseet utställning om standardlägenhetens utveckling från 1800-talet till i dag är ett sådant exempel, där byggnadslagstiftningens konsekvenser för funktionshindrade tydliggörs. Skansens tema ”Alla tiders hälsa”, som fortfarande visas för skolor, har ett funktionshinderperspektiv.

Tillfälliga utställningar med funktionshindertema

Ett stort antal tillfälliga utställningar med temat funktionsnedsättning och funktionshinder har producerats vid landets museer (se bilaga A). Men kunskapen om dessa utställningar är begränsad. Möjligen kan det förklaras av att de är lokala och tidsbegränsade, samt att de sällan uppmärksammas på kultursidor och av riksmidia. Tillfälliga utställningar visas i huvudsak på en enda plats under begränsad tid varefter de monteras ned.

Utvecklingsstörning, psykiska sjukdomar och neuropsykiatriska sjukdomar är de vanligaste funktionsnedsättningarna och diagnoserna i utställningarna. I vilken grad tillfälliga utställningar med allmänna teman och funktionshinderteman har ett mer problematiserande innehåll än basutställningarna framgår inte direkt av svaren, men kan anas.

En påtaglig ökning av utställningar med funktionshinderteman – eller snarare teman som handlar om olika funktionsnedsättningar – har skett under senare årtionden enligt museerna. Både inom forskningen och kultursektorn har intresset och verksamheten ökat samtidigt som mycket återstår att göra för att minska hindren och öka inkluderingen av alla i samhället.

Exempel

Eskilstuna museums utställning ”Bråkiga barn” (2003) är exempel på ett allmänt tema. Det rymmer många människors erfarenhet av bråkiga barn, samtidigt som begreppet också kan problematiseras och innebära olika diagnoser. Utställningen hade en normativitetsaspekt och ifrågasatte uppfattningen om vad vi uppfattar som normalt, vilket är viktigt att vidareutveckla.

Göteborgs stadsmuseums utställning ”Änna som rock´n roll” handlade om ”Träffedanserna” för personer med psykiska funktionshinder och innehåller livsglädje, kärlek, ilska och svartsjuka. En sociolog och en fotograf anställdes för att dokumentera. **Västergötlands museum** har haft flera utställningar producerade av andra än museet. ”Du och jag är lite blandat” (2010) handlar om utvecklingsstörda och kärlek är ett exempel.

5. Dokumentation

Dokumentationen av funktionshindrades levnadsvillkor, historiskt och samtida, utgör den största bristen i museernas kulturhistoriska och socialhistoriska arbete. Levnadsvillkoren för personer med funktionshinder är till exempel mindre belysta än frågor om klass och genus. Inget museum har gett exempel på dokumentation av någon enskild persons levnadsberättelse. Däremot har intervjuer gjorts med enskilda personer i specifika frågor om levnadsförhållanden i samband med dokumentationsprojekt.

Inga exempel ges på att de svarande museerna speciellt uppmärksammat funktionshinder intersektionellt, det vill säga i förhållande till klass, kön, sexualitet, etnicitet, religion etcetera. Flertalet museer svarar att de inte arbetat utifrån ett intersektionellt perspektiv. Frågan om samband mellan olika faktorer som är avgörande för människors identitet är dock viktiga och handlar om hur olika förhållanden samverkar för att skapa över och underordning i samhället. Det är sambanden mellan flera av dessa faktorer som konstruerar en god representation, och därmed en bred gestaltning av människors levnadsförhållanden.

Samtidigt talar mycket för att det finns betydligt mer material med speciell betydelse för, och anknytning till det liv och den verklighet som präglat många personer med funktionsnedsättning vid landets museer, än vad som hittills framgått. Detta var också ett tydligt resultat från den tidigare nämnda undersökningen i Storbritannien. Det innebär att det troligen finns material vid museerna som kan utgöra underlag för utställningar och programverksamhet.

Som exempel påpekar **Malmö museer** att det inte funnits möjligheter för dem att undersöka vad som tidigare gjorts på det egna museet. De poängterar dock att funktionshinderperspektivet är ett prioriterat fokusområde i verksamhetsplanen för 2012.

Dokumentation av institutionsnedläggningar

Institutionaliseringen har varit omfattande i landet, framför allt under 1900-talets första hälft. Spridda över hela landet fanns ett stort antal institutioner vilka lades ned först på 1960-, 1970-1980 -talen. Flera museer har uppmärksammat dessa nedläggningar genom att dokumentera, bevara föremål och göra intervjuer. Beträffande insamlingen av föremål tycks dessa ibland ha skett i all hast vid nedläggningar av institutioner.

Troligen saknar flera museer överblick över dokumentation och samlingar på samma sätt som den brittiska undersökningen visade. Tidsbristen vid besvarandet av enkäten har inte heller medgivit någon eftersökning.

Exempel

Flera museer har samlat in föremål, främst från psykiatriska sjukhus, före detta vanförestalter och andra institutioner. **Kulturmagasinet Helsingborg** har samlat material från vanförestalten i samma stad och Sankta Maria mentalsjukhus. Vid museet finns i övrigt enstaka föremål som ”speglar levnadsförhållandena för människor med funktionsnedsättning”.

6. Mångfald, tillgänglighet och samarbete

Kultur och kulturarv har först under senare årtionden sammankopplats med mångfald och pluralism. För inte så länge sedan betraktades kultur av forskarna och samhället som något i första hand gemensamt, ett kollektivt tänkande och ett dominerande synsätt på bysamhället och nationen. Detta har i hög grad präglat museernas tidigare verksamhet och lett till en homogen gestaltning, och att delar av historien, bland annat handikaphistoria och funktionshindrades levnadsvillkor, utelämnats.

Kulturforskare talar om att en ”kulturell friställning”, en frigörelse från bindande kulturella traditioner och mönster har ägt rum. Individens roll och kulturella skillnader betonas allt mer i motsats till det gemensamma. Blicken riktas mot komplexiteten i begreppet – kultur och kulturarv både skiljer och förenar människor.

Funktionshinder tycks med stor tvekan räknas som en betydelsefull faktor i mångfaldsperspektivet. Med enkätens frågor har vi velat fästa uppmärksamheten på om medvetenhetsgraden är lika stor som för genus och klass. Här är JÄMUS-gruppen vid Historiska museet och Föreningen Genus i museerna goda förebilder då de verkar inom museerna.

Flera museer betonar som nämnts tidigare att de inte vill särbehandla och kategorisera besökare utan behandla ”alla lika”. Sker detta om viktiga samverkande faktorer inte lyfts fram? Att vända sig till alla är ett eftersträvansvärt förhållningssätt, men det kräver också en problematisering då ordet ”alla” annars riskerar att tömmas på sitt innehåll och enbart bli ett slagord. Risken är att detta förhållningssätt döljer personer och grupper som kan känna sig utestängda från kulturområdet och därför deltar i mindre utsträckning än andra. Att de egna levnadsförhållandena och frågorna inte är synliga i museernas historieberäkningar bidrar troligen till detta.

Åtgärder för att öka den fysiska tillgängligheten till byggnader och lokaler samt den yttre miljön leder till förbättringar för alla besökare och bidrar till jämlikhet och full delaktighet i samhället. Även bemötandefrågorna framhävs i svaren som betydelsefulla i allt offentligt museiarbete. Flera betonar vikten av ett bra bemötande, speciellt vid receptionen. I det konkreta arbetet avspeglar sig detta främst i den utåtriktade programverksamheten, i liten omfattning i museets dokumentation.

Trots att ett relativt stort antal museer har mångfaldsplaner är sambanden mellan olika intersektionella faktorer som klass, kön, etnicitet, religion och funktionsnedsättning sällan undersökta och problematiserade. Därför tydliggörs de inte i utställningar och programverksamhet. I svaren från flera museer framträder en ambivalens och rädsla för att särskilja människor – att peka ut och lyfta fram personer med funktionshinder. Museerna vill undvika kategoriseringar.

Exempel

På bland annat **Bohuslän museum** har en arbetsgrupp för likabehandlingsfrågor där mångfald och jämlikhet ingår. **Västmanlands museum**, **Uppsala museum** och **Östasiatiska museet** är exempel på museer som har en mångfaldsplan som ska genomsyra hela verksamheten. På **Eskilstuna museum** diskuteras problematiken med att särskilja eller integrera.

Särskilda satsningar

Funktionshinderaspekterna i utåtriktad verksamhet, i visningar, programverksamhet och barnverksamhet är betydelsefulla inslag vid många museer. Här krävs både särskilda kunskaper och anpassade lösningar för specifika målgrupper. Pedagoger och personliga guider vid utställningar och annan verksamhet har en viktig uppgift för att underlätta och överbrygga hinder som inte på annat sätt kan undanröjas. I detta arbete spelar det personliga mötet stor roll för att intressera och underlätta funktionshindrades tillgång till utställningar och övrig verksamhet.

Det framgår tydligt att pedagogernas arbete är centralt för att öka funktionshindermedvetenheten vid museerna. De har också en mer direkt kontakt med frågor om funktionshinder, anpassning och bemötande. **Kulturhuset Multeum** har en speciell pedagog för särskolan.

Åtgärder för att undanröja fysiska hinder och möjliggöra information och kommunikation till alla besökare hör samman och kräver medvetenhet, kunskaper och ekonomiska prioriteringar. I svaren påpekar flera museer att de ständigt arbetar med frågorna. Ombyggnationer av äldre fastigheter och lokaler kan bli kostsamma och därmed fördröjas en längre tid vilket är ett hinder för delaktighet.

Även teknisk utrustning som möjliggör anpassning av utställningar till personer med funktionsnedsättning kan vara en ekonomisk fråga men handlar i huvudsak om teknik som är användbar av alla besökare.

Exempel

Mångkulturellt centrum har ett samarbete med tillgänglighetsansvarig i Botkyrka kommun. **Medicinmuseet i Borås** har till exempel arbetat med hög kontrast i allt visuellt material. **Tekniska museet** har som ett annat exempel en tillgänglighetssamordnare vilken deltagit i nationella och internationella konferenser.

Utbildning av personal i bemötandefrågor

Vilka utbildningsinsatser som har genomförts i bemötande säger något om vilket funktionshindermedvetande som finns vid museerna. Tillgänglighetsaspekterna berörs inte direkt av frågan även om de hör samman. Mångfaldsaspekterna och bemötandet av personer med funktionsnedsättningar hör nära samman då det kräver en öppenhet inför skilda kulturuttryck och människors levnadsförhållanden.

I vilken grad man är medveten om och har kunskaper i funktionshinderfrågor kan sammanfattas i begreppet funktionshindermedvetenhet som vi använder. På engelska används begreppet disability awereness, något som förutsätter träning, disability training. I Sverige har funktionshinderorganisationerna under många år gett liknande kurser. Andra kursgivare är myndigheter, privata aktörer och ideella organisationer.

Flera museer svarar att de inte har haft någon särskild utbildning. Några få anser sig inte behöva någon utbildning just i funktionshinderfrågor eftersom personalen utbildas att bemöta alla lika. Här återkommer tanken att museerna är till för alla och att man inte vill särbehandla någon grupp. I praktiken krävs både medvetenhet och speciella kunskaper för att göra museerna angelägna också för personer med funktionsnedsättning. Flertalet museer svarar att de är i behov av vidare utbildning för att öka funktionshindermedvetenheten och lösa de praktiska frågor som uppstår.

Samarbete mellan museer och funktionshinderorganisationer

Drygt en tredjedel av museerna svarar i enkäten att de har visst samarbete med funktionshinderorganisationer. Ett tjugotal museer svarar att man inte har något samarbete alls med funktionshinderorganisationer.

Många museer uppger dessutom att man har kontakt med andra aktörer, som handikappombudsmän, tillgänglighetskonsulter, handikappråd på kommun- och regional nivå samt med syncentraler, specialpedagogiska skolmyndigheten, myndigheter som Handisam och Diskrimineringsombudsmannen med flera. Samarbete förekommer vid exempelvis museerna i Blekinge, Bohuslän och Falu gruva.

Samråd i tillgänglighetsfrågor dominerar svaren men också beträffande innehållet i programverksamhet och utställningar förekommer samarbeten. Samarbetsorganisationerna inom funktionshinderrörelsen och enskilda förbund anlitas både för inventeringar av lokaler och vid produktionen av utställningar och programverksamhet.

Några museer samarbetar med föreningar som arbetar för att engagera personer med funktionsnedsättning i olika former av kulturverksamhet eller som driver särskilda frågor. Därmed förs aktörsperspektivet in på museerna, vilket är en viktig förutsättning för att engagera framför allt enskilda och grupper som är ovana vid att vara deltagare i museernas verksamhet. Samtidigt tillför dessa personer ovärderliga erfarenheter och kunskaper från ofta okända områden till museipersonalen och till besökarna.

Svårigheter och hinder

En tredjedel av museerna som svarat på enkäten upplever olika slags svårigheter i arbetet med funktionshinderfrågorna medan lika många svarar att de inte stött på några hinder. De svårigheter museerna upplever kan övergripande sammanfattas i brist på tid, resurser och kunskaper. Några museer menar att det främst handlar om museets och de anställdas medvetenhet och engagemang, ”vår egen brist på kunskap”, bland dessa finns **Eskilstuna museum**, **Medelhavsmuseet**, och **Dalarnas museum**.

I ett par svar nämns ledningens betydelse, bristande intresse eller stöd. Andra ser inga svårigheter alls, vilket också kan tolkas som att funktionshinderperspektivet inte heller har varit medvetet och problematiserat. Vid ett par museum finns personal med funktionsnedsättning, som ständigt aktualiserar frågorna och tillför kunskaper.

Flera museer nämner att behoven hos olika grupper av funktionshindrade ter sig olika och kan vara motstridiga. Det kan försvåra anpassning av lokaler, utställningar och programverksamhet, menar de. Dock ges inte några exempel på sådana svårigheter. Däremot svarar några museer att de upplevt språkliga problem i kontakten med personer med funktionsnedsättning. Denna problematik sätts inte i direkt samband med museernas innehåll, hur museerna skildrar funktionshindrades historia.

En del av svårigheterna och bristerna som upplevs hör intimt samman med behovet av att integrera tänkandet, funktionshindermedvetenheten, i museernas ordinarie verksamhet på ett naturligt sätt.

7. Avslutning

Sammanfattningsvis har frågorna till museerna, funktionshinderförbunden och deras samarbetsorganisationer i länen, bidragit till en bredare kunskap om hur museerna och funktionshinderrörelsen uppfattar ett stort antal frågor kring representation och kultur.

Rätten för alla att ta del av ett utvidgat kulturarv kräver en betydligt större medvetenhet och kunskap om funktionshinderperspektiven. Samtidigt som bristerna är omfattande finns det positiva exempel på det arbete som utförts och utförs på museerna för att motsvara generella såväl som särskilda krav på lösningar som enskilda personer och samhället ställer.

I svaren framgår tydligt att inga museer vill utestänga någon. Museerna är viktiga samhällsinstitutioner, öppna rum och kunskapsbaser för vår historia och samtid. Deras insatser för att vidga kulturarvet så att alla människors historia blir synliggjord är av avgörande betydelse för förståelsen av vårt samhälle. I praktiken återstår dock åtskilliga problem vilka dessbättre alla på sikt är möjliga att lösa.

För detta krävs också att andra institutioner bidrar med den kunskap som saknas. Ett gott samarbete med funktionshinderrörelsen är viktigt. Ett sådant samarbete förekommer redan vid några museer men behöver breddas och fördjupas.

Sammanfattningsvis kan sägas att:

- Det historiska kulturarvet och samtida kunskaperna om funktionshinder och personer med funktionsnedsättning berör hela samhället och tillhör alla medborgare.
- Funktionshindermedvetande, kunskaper om specifika funktionsnedsättningar, tillgänglighet och anpassning, bemötande, modern teknik är grundläggande för att skapa museer för alla.
- Oavsett utställningarnas innehåll finns nästan alltid perspektiv med betydelse för personer med olika funktionsnedsättningar.
- Programverksamheten har en speciell betydelse då den lättast kan anpassas till olika behov och ge perspektiv på utställningar etc.

Resultatet av enkäterna visar på att museerna bör:

- Bättre synliggöra levnadsförhållandena för personer med funktionsnedsättning och samhällets synsätt och åtgärder ur ett historiskt och samtida perspektiv.
- Förbättra dokumentationen på området och skapa en bättre sökbarhet i samlingarna.
- Öka kunskapen om föremål relaterade till funktionshindrades liv och erfarenheter och synliggöra föremålen i sin kontext.
- Inkludera personer med funktionshinder innehållsmässigt i utställningar .
- Fortsätta förbättra den fysiska tillgängligheten till byggnader och lokaler.
- Uppdatera informationen så att den når alla. Det gäller både hemsidor och annan information.
- Öka medvetenheten och kunskaperna både om hinder i samhället och om funktionsnedsättningar. Mer utbildning efterfrågas av ”experter” och personer med egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

Projektet Handikapphistoria i kulturarvet – HAIKU

HAIKU – handikapphistoria i kulturarvet är ett treårigt (2010-2013) samarbetsprojekt mellan Stiftelsen Nordiska museet och Handikapphistoriska föreningen. Projektet finansieras av Allmänna arvsfonden. Projektet vill synliggöra hur historien sett ut och ser ut för personer med funktionsnedsättning. Vi vill få med de berättelserna i den allmänna historien, genom att lyfta in funktionshinderperspektivet i samhällets historiebereskrivning. Om man till exempel beskriver människors levnadsförhållanden, boende, utbildning, arbete och familjeliv bör man också beskriva hur situationen är och var för människor med funktionsnedsättning.

Projektet ska på olika sätt utveckla Nordiska museets dokumentation kring funktionshinder men också inspirera andra. Ett led i detta är att se över ämnesorden och gå igenom klassifikationen av föremål i museets samlingar. Arbete har påbörjats och nya ämnesord som funktionshinder/funktionsnedsättning har tillförts i databasen Primus som Nordiska museet använder. Därigenom underlättas sökningen av föremål med anknytning till funktionshinder/funktionsnedsättning i Primus men även på Digitalt museum där många poster finns.

Livsbild är en digital insamling kring livsberättelser och föreningsberättelser. Vi vänder oss till personer med funktionsnedsättning, föreningar och anhöriga. Syftet är att samla in berättelser från personer med funktionsnedsättning vilka ofta förblivit ohörda i historieskrivningen. Nordiska museet har tidigare gjort insamlingar och dokumentationer kring funktionshinder och funktionsnedsättning. Men det är viktigt att det arbetet ständigt fortgår så att perspektivet alltid är aktuellt i museets verksamhet.

En annan del i projektet var filmhelgen om funktionshinder som genomfördes tillsammans med Historiska museet hösten 2011. Filmhelgen fick namnet Föreställningar om funktionshinder och ägde rum den 8-9 oktober 2011. Filmer visades om, med och av personer med funktionsnedsättning. Filmerna följdes av diskussioner med en moderator och publiken. Vi visade spelfilmer, dokumentärer och förbundsfilmer. Alla filmer syntolkades, teckentolkades och skrivtolkades. En dokumentation från filmhelgen finns.

8. Bilagor

A. Positiva exempel

Nedan presenteras ett urval av utställningar, programverksamhet och dokumentationsprojekt, som antingen har ett rent funktionshindersperspektiv eller har inslag av funktionshindersaspekten, som har gjorts av svenska museer.

Källa: Enkätundersökning utförd av projektet HAIKU -handikappshistoria i kulturarvet 2012.

Arkitekturmuseet

Utställningen bostadspodiet visar en standardlägenhets utveckling från sent 1800-tal till idag. Där kan man se hur olika byggnormer, bland annat regler kring handikappanpassning, har påverkat planlösningen.

Blekinge museum

Museet Rosenholm som öppnade 2009 är tillgängligt för alla besökare. Föremålen är gestaltade med ljus, ljud, taktila modeller, interaktiv information och anpassad pedagogik.

Bohusläns museum

Har haft en utställning om psykvårdens historia vintern 2012.

Eskilstuna stadsmuseum

I utställningen Bråkiga Barn som visades 2003 fanns exempel på barn med olika diagnoser. Utställningen Sjukt, från 2004, beskrev hur det har varit att vara sjuk genom tiderna. I mars 2012 öppnade en utställning som beskrev historien för daglig verksamhet.

Göteborgs stadsmuseum

Utställningen Änna som rock'n roll var ett dokumentations- och utställningsprojekt som Göteborgs stadsmuseum utförde 2007. En sociolog och en fotograf följde med på de populära Träffedanserna för personer med ett psykiskt funktionshinder och intervjuade och fotograferade ett tjugotal personer. Av detta material gjordes en utställning med presentationer av de olika personerna.

Kulturparken Småland

Kulturparken Småland visar Markus Emilssons Glasutställning. Utställningen har utformats i samarbete med en referensgrupp där personer som har olika funktionshinder finns med. Utställningen är i hög grad taktil, vilket är ovanligt i samband med glasutställningar. Museet har även visat Elisabeth Ohlsson Wallins utställning om personer som är cancersjuka.

Landskrona museum

Museet producerade utställningen Annorlunda konst där all konst som visades var skapad av personer inskrivna vid daglig verksamhet inom omsorgsförvaltningen i Landskrona.

Mångkulturellt centrum

Mångkulturellt centrum har haft en utställning med en döv konstnär som arbetat konstnärligt med problematiken om att vara döv i Sverige.

Piteå museum

Museet hade en vandringsutställning om Furunäset för några år sedan. Just nu pågår en fördjupad kulturmiljöanalys av sjukhusområdet kring Furunäset, medel söks för en etnologisk dokumentation av de intagnas syn på sjukhuset.

Polismuseet

Museet har en pedagog som arbetar hur man kan nå personer med psykisk funktionsnedsättning angående våld i hemmet. Det är ett komplement till en utställning som behandlar detta ämne. Slutprodukten ska bli en specialvisning och programverksamhet.

Regionmuseet Kristianstad

Taktilt – inte se men röra var en utställning som uppmärksammade blindas situation i samhället. Allt gick att röra. Utställningen visades på museet 1996.

Vandringsutställningen Något i hästvåg! handlade om relationen mellan hästen och människan. Bland annat om hur viktig hästen kan vara som behandling för människor med olika typer av funktionsnedsättningar. Som en del av utställningen visades en film om olympisk mästarinna i dressyr i Paralympics.

Riksidrottsmuseet

Utställningen ”Viljor av stål” handlade om handikappidrottens historia med mycket prova-på-aktiviteter av typen rullstolsbana, goalball, shoedown med mera.

Sjöfartsmuseet Akvariet

Museet har låtit elever från Kannebäcksskolan delta på museielektioner och de har sedan fått skapa egna teckenspråksvisningar. Eleverna har sedan fått hålla visningar för andra barn. Museet har också tagit fram en visning i mörker för vuxna. Där får man upptäcka museet med andra sinnen än med synen.

Statens maritima museer

Projektet Alla ombord, hade som målsättning att alla barn och unga med olika funktionsmöjligheter ska kunna tillgodogöra sig, uppleva och aktivt delta i den pedagogiska verksamheten på jämställda och värdiga villkor. Läs mer på www.allaombord.se

Stockholms läns museum

Museet har en pågående utställning som heter Ta plats! Det är en utställning med samtidskonst som på lekfulla sätt vill vara tillgänglig för alla. Tanken är att denna konst ska fungera som redskap för att personer med funktionsnedsättningar kan få ökade möjligheter till egna val. Stockholm läns museum har nu som huvudfokus att göra länets historiska besöksmål så tillgängliga som möjligt.

Synskadades museum

Mellan 1997 och 2006 hade museet cirka 400 kvadratmeter utställningsyta med basutställning kring synskadades historia samt ett rum för tillfälliga utställningar. Museet hade också ett mörklagt Sinnenas rum som var mycket uppskattat av seende besökare. Utställningarna var mycket tillgängliga ur ett brett funktionshinderperspektiv.

Utställningsverksamheten hade tre målgrupper:

1. Besökare med funktionsnedsättning där historien var viktig att förmedla – och att det gjordes på ett tillgängligt sätt.
2. Seende besökare som genom den synskadade guiden fick inblick i vad det innebär att leva som synskadad genom historien och idag.
3. Musei- och utställningspersonal som besökte museet för att få inspiration och information om att bygga tillgängliga utställningar.

Upplandsmuseet

Utställningen Makten över mitt liv handlade om hur man med moderna hjälpmedel kan förbättra livskvaliteten för personer med funktionsnedsättningar.

Världskulturmuseet

Utställningen Tänk om innehöll berättelser om att leva med funktionshinder. Utställningen berörde samtida berättelser och historiskt material, och var fysiskt anpassad i så hög grad som möjligt.

Värmlands museum

Fransson skottar snö producerades på uppdrag av Forum för levande historia. Personer med olika funktionshinder var en av de grupper vars situation vid tiden för andra världskriget belystes i utställningen.

Västergötlands museum

Psykets historia, 2010-2011. Du och jag är lite blandat, 2010.

Örnsköldsviks museum och konsthall

Museet har haft ett par utställningar om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. De har beskrivit hur personer med olika diagnoser upplever sin situation. Personer från föreningen Attention var ofta på plats i utställningen. Museet har också haft fotoutställningar om fysiskt krigsskadade och ett par utställningar om kroppsideal som bland annat har behandlat ätstörningar.

Arbetets museum

Under 2006 arbetade museet med projektet FOKUS funktionshinder. Inom projektet arrangerades fem utställningar i huset med olika inriktningar på människors berättelser och erfarenheter av osynliga och synliga funktionsnedsättningar. Utställningen Tänk om gav inblick i hur det kan vara att ha ett funktionshinder i dagens samhälle. I Måndagar på egna ben följde fotografen Charlotte von Friedrichs dansgruppen På Egna ben som består av tretton dansare, alla med kognitiva funktionshinder.

Utställningen Våga synas lyfte frågor kring människan bakom funktionshindret. Utställningen fokuserade på vanliga attityder och situationer som personer med en funktionsnedsättning får stå ut med i sitt dagliga liv. Utställningarna fungerade som mötesplats för diskussion och lärande. Speciella visningar erbjöds med gästvisare med erfarenhet av funktionshinder i sällskap med museets pedagoger. Med utställningen Krokig väg – rak i ryggen ville museet inspirera, entusiasmera och samtidigt erbjuda en utställning som kan användas som utgångspunkt för diskussion och debatt. Utställningen bjöd in till en fördjupad diskussion om vårt samhälles organisering av människor och arbete i en tid då allt fler står utanför den reguljära arbetsmarknaden.

I utställningen Industriland – när Sverige blev modernt finns Inga-Barbros berättelse om hur hon tvångssteriliserades på grund av sin epilepsi. Under åren 2005-2006 gjordes en insamling i samarbete med Samhall, med personer med funktionsnedsättningar och deras erfarenheter på arbetsmarknaden. I museets projekt Make it Work/Äntligen måndamorrn! under 2010 och 2011 gjordes intervjuer med deltagare i ICA:s mångfaldsprojekt Vi kan mer!. Museet intervjuade personer inom projektet om deras erfarenheter på arbetsplatsen för att belysa i en utställning.

2012 öppnar två utställningar på museet med fokus på funktionshinder. Funktionsfördelar – två världar möts tar sin utgångspunkt i frågan om en person med en funktionsnedsättning och en person utan funktionsnedsättning kan ha något gemensamt. Tillsammans möts två personer i ett gemensamt projekt vilket resulterat i en fotoutställning med fokus på jämställdhet, fördomar, sexualitet, funktionshinder och funktionsfördelar. Den andra utställningen, Drömverkstan, handlar om lusten att lära och produceras i samband med ABF:s 100 års jubileum. Tillgänglighet har varit i fokus och utställningen byggs med möjlighet att ta till sig innehållet på olika sätt. I projektet har en referensgrupp bestående av personer med olika funktionsnedsättningar bidragit till utställningens upplägg och formgivning.

Medicinska museet (vid Södra Älvsborgs Sjukhus, Borås)

Museet har en hörna om barnhabiliteringen vid Borås lasarett, som var en av de första i landet av sitt slag. Utställningen innehåller bland annat en beskrivning av hur barnläkaren Bertil Söderling mot slutet av 1940-talet såg till att habiliteringens barnverksamhet inte isolerades från annan barnverksamhet. Istället skulle dessa barn få möjlighet att komma ut och leka med andra barn på ett naturligt sätt. I utställningen finns föremål från barnhabiliteringen, bland annat en röd kälke som de flesta kan minnas från sin barndom oavsett om man har ett funktionshinder eller inte.

Museets nästa utställning handlar om stroke. I produktionsfasen kommer museet att arbeta gentemot arbetsterapi, gånglabb och neurolog. Museet använder sig av föremål från sina samlingar samt lånar moderna hjälpmedel från sjukhuset kliniker. Museet ska även visa den typ av datoranimation i storformat som används för att studera/analysera strokepatienters rörelsemönster. Det kommer att finnas en film som visar den japanska robotdräkten HAL suit (cyberdyne) som används vid rehabilitering av bland annat personer som har fått en stroke.

Tekniska museet

I utställningen Kvinnors uppfinningar visas bland annat innovationer framtagna för personer med funktionsnedsättning. Vissa uppfinningar har sedan blivit populära produkter som sedan används av alla.

FRiT FR@M - teknik visades 2000-2001 och var en interaktiv utställning för alla sinnen, med det allra senaste inom IT och spetsteknik. Den ville ge besökarna en chans att förstå att IT och spetsteknik angår alla. Både barn och vuxna fick prova på den nya tekniken. Denna utställning byggdes om till vandringsutställningen Sm@rt on Tour och turnerade i Sverige och Europa under det Europeiska handikappåret 2003.

Utställningen Leva med handikapp visades på Tekniska museet 1981-1982. På 1970-talet visades utställningen Handikapp.

I CINO4, Tekniska museets upplevelsebiograf, visas filmer som känns i hela kroppen. 3D-film där stolarna rör sig, och där besökaren upplever vindpustar och dofter. En del av det som visas har producerats tillsammans med personer med dövblindhet.

B. Frågor till museerna

BAKGRUND

1. Museets namn:
2. Namn och funktion på den/ de som har svarat:
3. E-post och telefonnummer:
4. Vem är er huvudman?
5. Vilken inriktning har museet? (Kulturhistoria, konst, teknik m.m.)
6. Hur många besökare hade ni 2010?

UTSTÄLLNINGAR

7. Hur många fasta utställningar har museet?
8. Finns det aspekter som belyser situationen för personer med funktionsnedsättningar med i någon eller några av dessa fasta utställningar? Om ja, beskriv gärna på vilket sätt.
9. Hur många tillfälliga utställningar har ni ungefär per år?
10. Finns det/ har det funnits aspekter som belyser situationen för personer med funktionsnedsättningar med i dessa tillfälliga utställningar? Om ja, beskriv gärna på vilket sätt.
11. Har ni haft någon utställning som enbart berört situationen för personer med funktionsnedsättningar? Om ja, beskriv kortfattat innehållet, t ex. perspektiv som berörts.
12. Har ni haft någon utställning som har varit särskilt uppskattad ur funktionshinderaspekt? (vad avser innehåll eller tillgänglighet)

FÖREMÅLSSAMLINGAR, DOKUMENTATION OCH ARKIV

13. På vilket sätt har museet uppmärksammat och dokumenterat levnadsförhållandena för människor med funktionsnedsättningar i museets insamling och dokumentation? (även fotografier)
14. Har ni någon särskilt lyckad dokumentation som berör enskilda personer, flickor/ pojkar/ kvinnor/ män med funktionsnedsättning? Ge gärna exempel.
15. Finns det institutioner och/eller byggnader inom ert geografiska område som ni har dokumenterat eller samlat in föremål ifrån som har anknytning till funktionsnedsättning? (Exempelvis specialskolor, vårdanstalter, mentalsjukhus, sanatorier, barnhem osv.)
16. Har ni en digital databas för föremål/ fotografier? Om ja, är den tillgänglig för allmänheten via internet?
17. Har ni något klassificeringssystem som gör att det är möjligt att söka i föremålssamlingarna på föremål eller fotografi med särskild anknytning till personer med funktionsnedsättningar? Ge gärna exempel på föremål/fotografi/arkivalier som finns i era samlingar som har anknytning till funktionshinderområdet.

MÅNGFALD/ TILLGÄNGLIGHET/ UTÅTRIKTAD VERKSAMHET

18. Har ni på något sätt arbetat med funktionshinderaspekter i er utåtriktade verksamhet? (visning, programverksamhet, barnverksamhet osv.)
19. Har ni inom er verksamhet relaterat funktionsnedsättning till andra mångfaldsaspekter, som socioekonomisk bakgrund, etnicitet, kön etc.? Om ja, beskriv kortfattat på vilket sätt. (Exempelvis utställningar, dokumentation, utåtriktad aktivitet, visningar osv.)
20. Har ni gjort några särskilda insatser för att öka tillgängligheten för besökare med funktionsnedsättningar? (t.ex. synskador, dövhet, läs- och skrivsvårigheter, rörelsehinder)
21. Har ni haft någon utbildning för personalen kring bemötandefrågor ur ett funktionshinderperspektiv?

SAMARBETE

22. Har ni upprättat/initierat samarbete med några handikapporganisationer eller verksamheter inom handikappområdet? Om ja, beskriv gärna i vilken form och omfattning.

FRAMTIDEN

23. Har ni några planerade utställningar/dokumentationer eller insamlingar som berör människor med funktionsnedsättningar ur ett mångfaldsperspektiv? Om ja, beskriv gärna kortfattat innehållet.

24. På vilket sätt skulle ni vilja arbeta med att skildra livet för människor med funktionsnedsättningar i den ordinarie verksamheten?

25. Har ni upplevt några svårigheter eller hinder när det gäller ert arbete inom funktionshinderområdet? Om ja, beskriv kortfattat dessa hinder.

26. Anser ni att det behövs någon form av stöd för att arbeta mer med dessa frågor? (t.ex. utbildning i bemötande, kunskapsunderlag eller något annat) Har ni några tankar om hur detta stöd skulle kunna utformas?

ÖVRIGT

27. Har ni ytterligare synpunkter/idéer utöver det som har framkommit i era svar så får ni gärna lägga till dessa här.

C. Museer som fått enkät

Åjtte, Svenskt fjäll- och samemuseum/Duottar ja Sámi musea,
Arbetets museum
Arkitekturmuseet
Armémuseum
Biblioteks- och museienheten Multeum, Strängnäs kommun
Blekinge museum
Bohusläns museum
Borås museum
Dalarnas museum
Eskilstuna stadsmuseum
Etnografiska museet
Falugruva
Flygvapenmuseum
Gotlands museum
Göteborgs stadsmuseum
Hallands kulturhistoriska museum
Helsingborgs museer/Kulturmagasinet,
Hälsinglands museum
Idrottsmuseet Malmö
Jamtli - Jämtlands läns museum
Jönköpings läns museum
Kalmar läns museum
Kulturen i Lund
Landskrona museum
Livrustkammaren
Länsmuseet Gävleborg
Malmö museer
Medicinhistoriska Museet
Medicinhistoriska museet
Mentalvårdsmuseet Säter
Murberget, Länsmuseet Västernorrland
museet.då.nu
Mångkulturellt centrum
Norrbottens museum
Norrköpings stadsmuseum
Piteå museum
Polismuseet
Postmuseum
Regionmuseet Kristianstad
Riksidrottsmuseet
Rydals museum
Sjöfartsmuseet Akvariet
Skellefteå museum
Skogsmuseet Lycksele
Skoklosters slott
Smålands museum
Spårvägmuseet
Statens maritima museer
Stockholms läns museum
Stockholms stadsmuseum
Sundsvalls museum

Synskadades museum
Sörmlands museum
Tekniska museet
Trafikverkets museer
Upplandsmuseet
Vänermuseet
Världskulturmuseet
Värmlands museum
Västerbottens museum
Västergötlands museum
Västmanlands läns museum
Örebro läns museum
Örnsköldsviks museum
Östergötlands länsmuseum

D. Funktionshinderförbund som fått enkät

Förbundet för ett samhälle utan rörelsehinder, DHR
Mag- och tarmförbundet
Afasiförbundet i Sverige
Astma- och Allergiförbundet
Autism- och Aspergerförbundet
Blodcancerförbundet
Bröstcancerföreningarnas Riksorganisation
Dyslexiförbundet, FMLS
Elöverkänsligas Riksförbund
Förbundet Sveriges Dövblinda
Förbundet Blödarsjuka i Sverige
Föreningen för de Neurosedynskadade
Hiv-Sverige
Hjärnskadeförbundet
Hjärt- och Lungsjukas Riksförbund
Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn
Hörselskadades Riksförbund
Riksförbundet för stomi - och reservoaropererade, ILCO
Mun- & Halscancerförbundet
Neurologiskt Handikappades Riksförbund
Njurförbundet
ParkinsonFörbundet
Personskadeförbundet RTP
Primär immunbrist organisationen
Prostatacancerförbundet
Psoriasisförbundet
Reumatikerförbundet
Riksförbundet Attention
Riksförbundet Cystisk Fibros
Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, RSMH
Riksförbundet Rörelsehindrade barn och ungdomar
Riksförbundet Sällsynta diagnoser
Schizofreniförbundet
Stamningsförbundet
STROKE-Riksförbundet
Svenska Celiakiförbundet

Svenska Diabetesförbundet
Svenska Downföreningen
Svenska Epilepsiförbundet
Svenska OCD-förbundet Ananke
Sveriges Dövas Riksförbund
Sveriges Fibromyalgiförbund
Synskadades Riksförbund
Tandvårdsskadeförbundet
Riksförbundet för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning, FUB
Vuxendöva i Sverige

E. Samarbetsorganisationer i länen som fått enkät

HSO Blekinge
HSO Dalarna
Funkisam Gotland
HSO Gävleborgs län
HSO Halland
Handikappsamverkan, Jämtlands län
HSO Jönköpings län
FSO Resurscenter i Kalmar län
Handikapprörelsens Idé- & Kunskapscentrum, Kronobergs län
HSO Norrbotten
HSO Skåne
HSO Stockholms län
Handikappföreningarna Sörmland
HSO Uppsala län
HSO Värmlands län
HSO Umeå, Västerbottens läns
HSO Västernorrlands län
HSO Västmanlands län
HSO Västra Götalandsregionen
HSO Örebro län
Handikappföreningarna i Östergötland

F. Frågor till seminarierna

Ingår funktionshinder i det praktiska arbetet med mångfaldsperspektivet?

Finns funktionshinderperspektivet med i museernas mångfaldsplaner?

Medvetenhet om att museerna måste vara öppna för flera perspektiv och tolkningar kring vad som ska skildras i den gemensamma historieberättelsen tycks växa fram. Är det så i praktiken?

Vad menar museerna när man säger att man riktar sig till ”alla”?

Hur belyses mångfald i museernas ordinarie verksamhet?

Att särskilja eller integrera är en viktig frågeställning. Hur gör man så att rädslan för att särskilja inte leder till ett fortsatt osynliggörande av människor med speciella erfarenheter?

Hur kan samarbetet med funktionshinderrörelsen förbättras?

Hur kan funktionshinderrörelsens intresse för handikapphistoria och museernas verksamhet förstärkas?